

Arheološko nalazište Stjenčice, Šije

Ago Mujkanović i Admir Agić, Tešanj 2018. godina

Rezime. Arheološko nalazište Stjenčice je zanimljiva lokacija koja je već istražena i definisana kao neolitska. Lokacija je smještena na krajnjem istočnom dijelu općine uz lijevu obalu rijeke Usore. Nedestruktivnim površinskim istraživanjem na lokaciji pronađeni su novi nalazi koji potvrđuju prethodne nalaze i vremensku pripadnost.

Osnovni podaci

Vrsta nalazišta: neolitsko naselje

Oznaka nalazišta: AN-TEŠ-005

Koordinate: 44.65069, 17.88777

Nadmorska visina: 179 m

Naziv parcele: Stjenčice

Oznaka parcele: 641/3

Površina parcele: 3.667 m²

Vlasništvo: H. Halilović

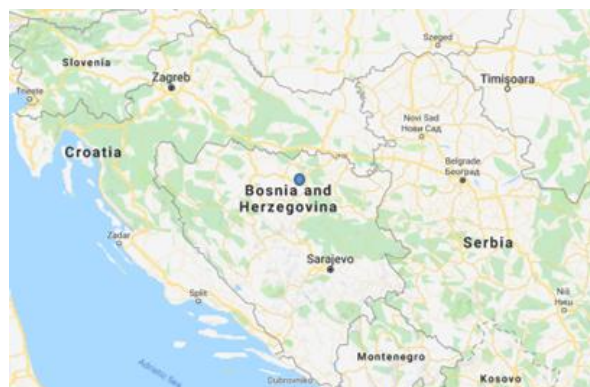
Uvodni dio. Područje općine Tešanj, kao i njena šira okolina, sjeverna Bosna, ima izuzetno bogatu prošlost doseljavanja i življenja. Tragove svog kretanja i zadržavanja na ovome prostoru ostavili su još paleolitski lovci i sakupljači, iz roda homo, čak i dosta prije dolaska Homo sapijensa, naših direktnih predaka u Europu. Sjeverna Bosna se geografski nalazi u okviru centralnoeuropskog panonskog bazena i to na njegovoj južnoj granici. Centralnoeuropski panonski bazen zatvoren je planinskim lancima Karpata, Dinarida i Alpa, osim na mjestima gdje najveća europska rijeka Dunav ulazi, tj. izlazi iz bazena. Sjeverna Bosna je geografska regija ograničena planinskim lancem Dinarida sa juga, rijekom Drinom sa istoka, rijekom Savom sa sjevera i rijekom Unom sa zapada.

SLIKA – Položaj sjeverne Bosne u Centralnoeuropskom panonskom bazenu

Rijeka Bosna je od najstarije prošlosti važna prirodna komunikacija između panonsko-podunavskog prostora na sjeveru, te unutrašnjosti dinarskog područja, odnosno jadranskog zaleđa i istočne obale Jadranskog mora. Doline pritoka Bosne, Usora i Spreča, bile su važni migracioni pravci, kao i rijeka Ukrina koja povezuje ovaj teritorij sa rijekom Savom i dalje na sjever. Novija

istraživanja su pokazala da se elementi kontinuiteta i homogenosti fenomena materijalne kulture češće nalaze kod zajednica koje su smještene u izoliranijim prostorima ili prostorima koji se ponovo naseljavaju, odnosno rekoloniziraju.

SLIKA – Položaj općine Tešanj u sjevernoj Bosni

Na osnovu do sad raspoloživih podataka i analiza, može se zaključiti da je područje sjeverne Bosne bilo intenzivno naseljavano i naseljen prostor tokom pleistocena. Osnovni dokaz tome je veliki broj arheoloških lokaliteta u dolinama rijeka i njihovih pritoka koje su gusto raspoređene, na kojima su pronađeni artefakti iz raznih doba. Pronađeni artefakti često su izmješani u slojevima zbog poznatih prirodnih djelovanja, kao i na većini lokaliteta jugoistočne Europe. Ovo mješanje slojeva i artefakata dodatno otežava kreiranje osnove stratigrafske analize arheološkog lokaliteta. Oko 7.000. godine p. n. e. nastaje tzv. „klimatski optimum“, tokom koga se tope ledničke mase u Europi, pojas četinarskih šuma se pomjera ka sjeveru. Klima se menja, postaje topla i vlažna što je pogodovalo listopadnim šumama koje se šire u jugoistočnoj Europi. Ostaci flore i faune sadrže kosti sisara, ptica, riba, ljušturu puževa.

SLIKA – Rasprostanjenost Starčevačke kulture

Na prostoru centralnog Balkana nosioci rano i srednje neolitske kulture pripadali su Starčevo-Kereš-Kriš kulturnom kompleksu. Ovaj naziv označava tri bliske kulture: starčevačku, kerešku i krišku koje su obuhvatale područje današnje jugoistočne Mađarske, Srbije i Rumunije. Starčevačka kultura, koja je naziv dobila po lokalitetu Starčevo, razvila se u veoma važnom periodu napretka čovečanstva, kada je počela proizvodnja hrane. Početkom neolita ljudi su još uvek živeli u grupama, koje su činili članovi porodice, prikupljali su hranu u sezonskim pohodima i polako se privikavali na život na jednom mestu.

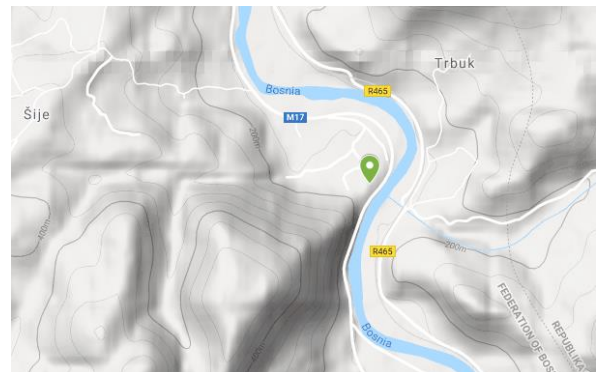
Starčevačka kultura je donela znanja koja će biti veoma značajna za naredni period. Ljudi su živeli u zemunicama i nadzemnim kućama, pravili su izuzetno kvalitetnu keramiku tankih zidova, ukrašenu geometrijskim motivima, statue stubaste forme, koje podsećaju na vinčanske figurine.

SLIKA – Rasprostanjenost Vinčanske kulture

Na vezu između starčevačke i vinčanske kulture upućuju oblici keramike i figurine, kao i stambeni objekti i teritorija koju su obuhvatale, iako u arheologiji postoji i druga hipoteza o nastanku vinčanske kulture, po kojoj je značajnu ulogu imao

uticaj ili migracija sa jugoistočnog Balkana¹. Matična oblast Vinčanske kulture obuhvata prostor centralnog Balkana, a u trenutku kada je dostizala vrhunac podudarala se sa teritorijom koju je u mlađem i srednjem neolitu obuhvatala starčevačka kultura.

SLIKA – Topografska mapa lokacije prikazana pomoću Google maps

U jugoistočnoj Europi od početka neolita do njegove najznačajnije epohe, Vinčanske kulture, prošao je cijeli milenijum. Vinčanska kultura predstavlja mlađeneolitsku i ranoeneolitsku kulturu jugoistočne Europe (između prvih vijekova 5. milenijuma pre nove ere i prvih vijekova 4. milenijuma prije nove ere). Prostirala se od srednjeg Potisja na sjeveru do Skopske kotline na jugu i od rijeka Usore i Bosne na zapadu do Sofijskog bazena na jugu, odnosno obuhvatala je teritorije današnje Srbije, Rumunije, Makedonije i Bosne i Hercegovine. Vinčanska kultura je bila tehnološki najnaprednija prahistorijska kultura u svijetu. Najranija metalurgija bakra u Europi potiče sa vinčanskog lokaliteta Belovode u istočnoj Srbiji.

SLIKA – Mapa lokacije prikazana pomoću Google maps

Opis lokacije. Lokacija na terasi na lijevoj obali rijeke Bosne, smještena ispod sjeverne padine brda Žljebine, najsjeverenijeg dijela Trebačkog brda. Lokalitet je u vrijeme pisanja izvještaja oštećen izgradnjom tranšea i rovova iz rata 1991. godine, te

¹ Praistorija jugoslovenskih zemalja II (1979.)

divljom deponijom komunalnog otpada koja je na zapadnoj strani lokaliteta.

SLIKA – Pogled na lokaciju sa brda Žljebine sa jugoistočne strane

Nalazi na lokaciji. Na lokalitetu su izvođeni istražni radovi 1960. i 1961. godine od strane Alojza Benca. Debljina kulturnog sloja kreće se od 0,5 m do 0,75 m na površini od 29 m². Utvrđeno je postojanje samo jedne građevinske faze koja pripada mlađem kamenom dobu. Pokretni materijal pokazuje karakteristike vinčanske kulture.

Definisano kao srednji ili mlađi neolit. Sondažno istraživanje na površini od 29 m² izvršio Alojz Benac 1960. i 1961. godine. Debljina kulturnog sloja kreće se od 0,50 do 0,75 m. Utvrđeno je postojanje samo jedne građevinske faze koja pripada mlađem

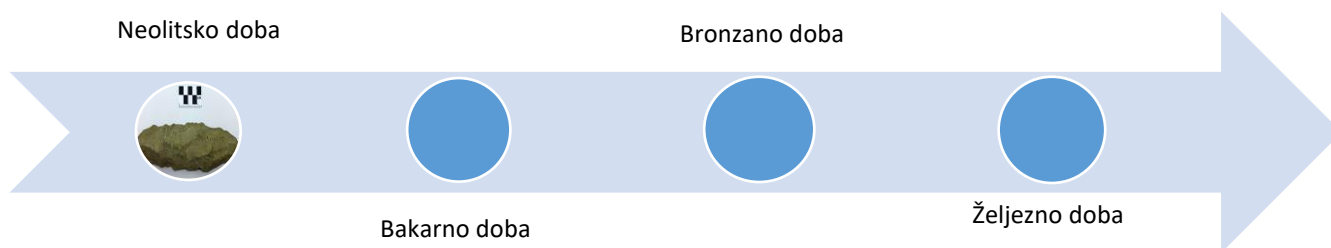
kamenom dobu. Pokretni materijal pokazuje karakteristike vinčanske kulture. Benac je ovo naselje datirao u srednji i mlađi neolit. U Arheološkom leksikonu BiH ovo nalazište je upisano pod brojem 08.134.

Rekognosciranjem terena 2018. godine prikupljeni su dijelovi neolitske keramike, potpuno očuvan kameni žrvanj, te poluobrađeno kameno sječivo za sjekiru prikazano na slici dole.

SLIKA – Primjer obrađenog sječiva pronađen na lokaciji

Zaključak. Ova lokacija je neolitsko naselje smješteno uz lijevu obalu rijeke Bosne u zapadnom dijelu općine Tešanj. Lokacija je istražena i definisana kao neolitsko naselje koje kulturološki pripada vinčanskom kulturnom uticaju najvećim dijelom. Lokacija je u vezi sa ostalim neolitskim nalazištima na teritoriji općine kao što su Malo i Veliko brdo u Kolečeviću, a položajem je slična nalazištu Kremenjača u Miljanovcima.

SLIKA – Dijagram koji prikazuje doba kada je lokacija bila naseljena/korištena